

УДК 811

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/35-1-42>

Тетяна БРИК,

orcid.org/0000-0002-7138-2590

кандидат педагогічних наук, доцент,

професор кафедри іноземних мов

факультету післядипломної освіти

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) bellabryk18@gmail.com

Ірина ГРИГОРОВА,

orcid.org/0000-0002-4636-2790

доцент кафедри іноземних мов

факультету післядипломної освіти

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) irinagrygorova10263@gmail.com

Інна РЕБРІЙ,

orcid.org/0000-0002-10080142

кандидат філологічних наук,

доцент кафедри іноземних мов

факультету післядипломної освіти

Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба

(Харків, Україна) inna.rebrij@gmail.com

ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДВИЩЕННЯ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ДО ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Стаття присвячена розгляду психолого-педагогічних умов підвищення мотивації майбутніх офіцерів до вивчення іноземної мови, зокрема англійської. Саме знання цієї мови є необхідним етапом переходу України на стандарти НАТО та дає можливість нашим військовим приймати участь у сумісних операціях та навчаннях, а також бути залученими до участі у міжнародних програмах по обміну іноземними студентами в англійськомовних країнах. Завдяки цьому необхідною частиною навчального процесу стає формування у курсантів мотивації та самомотивації як важливого фактора, що сприяє успішному оволодінню іноземною мовою, що одночасно має позитивний вплив на процес навчання загалом.

Автори виявили і розглянули психолого-педагогічні умови підвищення мотивації, які своєю чергою сприяють формуванню іншомовної компетенції у майбутніх офіцерів, що навчаються у закладах вищої військової освіти. У дослідженні підкреслюється, що психологічний комфорт є важливим елементом створення і підвищення мотивації та самомотивації, тому значну увагу треба приділяти створенню взаємозв'язку між викладачем і курсантами, коли курсант є безпосереднім учасником навчально-виховного процесу. Крім того, значна увага приділялася формуванню мотивації та самомотивації під час дистанційного навчання, коли успіх навчання багато в чому залежить від особистого бажання студента до успішності та вимагає навичок самомотивації та самоорганізації. В той же час зверталася увага на специфіку формування мотивації у військовиків у контексті матеріального заохочення, яке мають офіцери за знання іноземної мови, а також кар'єрні мотиваційні чинники, що встановлені на державному рівні для майбутніх офіцерів. Як підсумок слід зауважити, що вищезазначені умови підвищення мотивації та самомотивації пов'язані з багатьма зовнішніми факторами, які дають внутрішній поштовх до їх реалізації у процесі навчання, а успіх у засвоєнні мови на рівні професійного спілкування багато в чому залежить від їх вдалої імплементації до навчальних програм дисципліни.

Ключові слова: мотивація, майбутні офіцери, іноземна мова, самомотивація, навчальний процес.

Tetyana BRYK,

orcid.org/0000-0002-7138-2590

Candidate of Pedagogical Sciences, Associate Professor,

Professor at the Department of English Language

of the Post-Graduate Faculty

Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University

(Kharkiv, Ukraine) bellabryk18@gmail.com

Iryna GRYGOROVA,*orcid.org/0000-0002-4636-2790**Associate Professor at the Department of English Language
of the Post-Graduate Faculty**Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University
(Kharkiv, Ukraine) irinagrygorova10263@gmail.com***Inna REBRII,***orcid.org/0000-0002-10080142**Candidate of Philological Sciences,
Associate Professor at the Department of English Language
of the Post-Graduate Faculty**Ivan Kozhedub Kharkiv National Air Force University
(Kharkiv, Ukraine) inna.rebrij@gmail.com*

PSYCHOLOGICAL AND PEDAGOGICAL CONDITIONS FOR INCREASING THE MOTIVATION OF CADETS TO LEARN A FOREIGN LANGUAGE

The article is devoted to the consideration of psychological and pedagogical conditions for increasing motivation of prospective officers for learning foreign language, in particular English. It is knowledge of this language is a necessary stage of Ukraine's transition to NATO standards and gives opportunity to our military personnel to participate in joint operations and exercises, at the same time they can take part in students' exchange programs with English speaking countries. So the essential part of learning/teaching process becomes forming cadets' motivation and self-motivation as an important factor which promotes successful mastering of a foreign language and which influences positive effect on learning/teaching process in general.

The authors identified and reviewed psychological and pedagogical conditions for raising motivation which in turn contribute to the formation of foreign language competence by prospective officers who study in higher military educational institutions. It was underlined that psychological comfort is an important element of creating and increasing motivation and self-motivation so it is necessary to pay considerable attention to creation of interconnection between teachers and cadets when each cadet is a direct participant of educational process. At the same time great attention was paid to forming motivation and intrinsic motivation during distant learning when successful learning mostly depends on personal desire to success and needs special skills in intrinsic motivation and self-organization. Also our attention was paid to special features of forming motivation in military environment in the context of financial encouragement which officers get for knowing foreign languages and at the same time career prospects which are implemented at the state level for future officers. It was concluded that these conditions for increasing motivation are connected with many external factors which give inner push for their realization in the process of study, although successful learning of a language on the professional level greatly depends on rewarding implementation of syllabus for the subject which is taught.

Key words: *motivation, prospective officers, foreign language, intrinsic motivation, teaching/learning process.*

Постановка проблеми. Сучасні реалії розвитку освітніх процесів у часи пандемії і тотального переходу освіти на дистанційне навчання не виключають розвитку міжкультурних комунікацій. Спеціалісти різних країн з метою професійного розвитку та наукової діяльності мають володіти міжнародною мовою для спілкування у своєму вузькоспеціальному середовищі з представниками різних країн. У військовій сфері такою міжнародною мовою можна вважати англійську мову, знання якої є важливим етапом переходу України на стандарти НАТО, а також є важливим елементом інтеграції нашої армії у європейську спільноту з метою участі у сумісних операціях або навчаннях. Важливим компонентом психолого-педагогічних умов навчання, що стимулюватиме курсантів, як майбутніх офіцерів, до вивчення мови, є формування у них мотивації та самомотивації як для занять в аудиторії, так і для вдалого

забезпечення вивчення мови під час дистанційних занять, коли самовмотивованість і бажання навчатися відіграють основну роль у досягненні успіху у вивченні мови загалом, а також у розвитку мовленнєвих навичок у професійному середовищі.

Дослідження проводилося на базі Харківського національного університету Повітряних Сил імені Івана Кожедуба. Респондентами були курсанти 1–4 курсів факультетів зенітно-ракетних військ, автоматизованих систем управління та протиповітряної оборони сухопутних військ.

З метою проведення дослідження використовувалися загальнотеоретичні методи дослідження, такі як аналіз і синтез проблеми мотивації та самомотивації під час вивчення іноземної мови курсантами з урахуванням їх психологічних особливостей та формування внутрішньої та зовнішньої мотивації на заняттях та дистанційно за рахунок впровадження новітніх методик викладання

мови у професійному середовищі військовиків. Крім того, використовувалися методи класифікації, порівняння та конкретизації педагогічних та психологічних особливостей формування мотивації курсантів до вивчення іноземної мови.

Аналіз досліджень. Проблему психолого-педагогічних умов підвищення мотивації до вивчення іноземної мови вивчали такі провідні зарубіжні та вітчизняні вчені, як С. Рубенштейн, А. Леонтьєв, А. Артемов, Б. Біляєв, І. Зимняя, Р. Гарднер, Дж. Піаже, С. Крашен, А. Маслоу, А. Кохн, М. Сігуан, У. Маккі, С. Хазова, Д. Браун та багато інших. Аналіз досліджень у цьому колі показує, що створення необхідних психолого-педагогічних умов навчання загалом позитивно впливає на мотиваційні аспекти навчання, які своєю чергою є системною частиною навчального процесу та вивчення будь-якої дисципліни.

Мета статті – виявити психолого-педагогічні умови підвищення мотивації та самомотивації курсантів до вивчення іноземної мови через аналіз ситуації, яка існує у ЗВО щодо формування професійної іншомовної компетенції. Під час аналізу ситуації мають враховуватися різні підходи до вивчення проблеми мотивації та складники формування позитивного відношення до предмета «Іноземна мова». Таким чином, для досягнення поставленої мети ми звернемо увагу на психологічні особливості формування мотивації курсантів до вивчення іноземної мови, а також умови формування мотивації з урахуванням педагогічних та психологічних аспектів у педагогіці.

Виклад основного матеріалу. І. Зимняя визначає навчальну мотивацію як ведучу у засвоєнні іноземної мови. Відповідно до її досліджень така мотивація безпосередньо є залученою до навчальної діяльності індивіда та має системний характер, в якому можна виділити такі аспекти, як потреба у навчанні, сенс навчання, мотив навчання, мета, емоції та зацікавленість у ньому (Зимняя, 2004: 130).

Крім того, слід зазначити, що вчені виділяють два типи мотивації: зовнішню і внутрішню. Вперше питаннями зовнішньої та внутрішньої мотивації у вивченні іноземної мови почав займатися Роберт Гарднер та його послідовники ще у 1972 році. Так, у своїх дослідженнях вчений дійшов висновку про необхідність наявності інтегративної та інструментальної спрямованості у вивченні мови, які мають безпосередній позитивний вплив на результати навчальної діяльності по вивченню мови. При цьому, на думку М. Сігуана та У. Маккі, інструментальна спрямованість базується на розумінні користі від певної діяльності,

у нашій ситуації це вивчення іноземної мови, а інтегративна спрямованість своєю чергою відповідає за соціокультурні аспекти мовної компетенції у професійній діяльності у тому числі (Сігуан, Маккі, 1990). Саме на базі цих аспектів, які є змістовними основами вивчення будь-якого предмету загалом та іноземної мови зокрема, формується мотивація (Gardner, Lambert, 1972). Подальші дослідження у сфері мотивації до вивчення мови дали змогу більш детально розділити внутрішню та зовнішню мотивацію. Таким чином, до зовнішніх мотивів, що спонукають курсантів (студентів) до вивчення іноземної мови, можна віднести: мотив досягнення успіху та високих результатів у вивченні іноземної мови, мотив самоствердження, мотив ідентифікації, мотив афіліації, мотив саморозвитку. Сукупність цих мотивів може бути реалізованою у грошовій винагороді за знання іноземної мови (це практикується у багатьох арміях світу), а також у можливості стажування та навчання за кордоном для здібних курсантів та в майбутньому молодих офіцерів Збройних Сил України (останні роки курсанти військових вищих навчальних закладів мають змогу навчатися в Англії, якщо мають відповідний рівень володіння іноземною мовою, а молоді офіцери мають навіть ширший спектр подальшого професійного розвитку у контексті євроінтеграції нашої армії).

Водночас внутрішньомотивованою можна вважати ту діяльність, яка виконується індивідом без будь-якої зовнішньої винагороди. Так, на думку Едварда Десі (Desi, 1975: 23), людина є внутрішньомотивованою, якщо вона самостійно залучає себе до певного виду діяльності, вважаючи цю діяльність потрібною для себе особисто та не очікуючи за неї ніякої винагороди вербальної чи матеріальної. Внутрішня мотивація базується на особистісному підході до певної діяльності завдяки внутрішній постановці мети цієї діяльності та самоорганізації для себе особисто певного плану (в нашій ситуації це вивчення іноземної мови). Слід відмітити, що до внутрішніх мотивів, які є основою внутрішньої мотивації, можна віднести:

– мотив, що пов'язаний з перспективним розвитком особистості (можливість кар'єрного зростання в армії завдяки володінню іноземною мовою, тому що Україна є партнером НАТО, а англійська мова є однією з офіційних мов цієї організації);

– комунікативний мотив (можливість спілкування з представниками інших націй під час, наприклад, міжнародних спортивних змагань, тому що більшість курсантів приділяють велику увагу спорту під час навчання);

– мотив зацікавлення у навчальній діяльності загалом (підвищення свого інтелектуального рівня під час вивчення іноземної мови, а також залучення іншомовної літератури до свого інтелектуального зростання у професійній сфері).

У контексті розгляду питань мотивації до вивчення іноземної мови особливу увагу треба приділити питанням балансу між внутрішньою та зовнішньою мотивацією, а також щільному зв'язку між ними, на який вказували Дж. Піаже, С. Крашен, А. Маслоу, А. Кохн та інші. Під час проведення різноманітних досліджень було доведено, що часто зовнішня мотивація може спонукати до підвищення внутрішньої мотивації до вивчення іноземної мови, хоча не завжди матиме довготривалий ефект без достатньої внутрішньої самоорганізації індивіда та його бажання до самовдосконалювання (Krashen, 1997).

Водночас вченими було запропоновано аналіз певних зовнішніх факторів у мотивації, які впливали на формування внутрішньої мотивації і давали певні результати. Так, відзначалося, що вдало спланована навчальна програма дисципліни, в якій враховується індивідуальний підхід до особистості та є можливість встановлення більш індивідуалізованих цілей, веде до самоактуалізації діяльності тих, хто навчається, а також виховує самоповагу та можливість самовизначення у плануванні своєї навчальної діяльності. На цьому етапі реформи освіти та євроінтеграції українських вищих навчальних закладів програма кожної навчальної дисципліни, а іноземної мови зокрема, передбачає більш ретельну індивідуалізацію під час планування навчальної діяльності. Беручи до уваги, що більшість вступників до військових вищих навчальних закладів є солдатами-контрактниками, які закінчили навчання вже кілька років тому, програма дисципліни «Іноземна мова» має інтегративний характер з урахуванням можливості вивчення мови майже з нуля.

Ще одним важливим зовнішнім елементом мотивації є соціальне очікування тих, хто навчається, від застосування набутих ними навичок володіння іноземною мовою у суспільстві, що надає можливість індивіду комфортно почуватися у суспільстві. Результатом такої мотивації є формування в індивіда відчуття спільноти з іншими людьми, своєї соціальної ідентичності та безпеки у професійному колі, в якому мова застосовується. Так, для курсантів це реалізовується у їх можливій участі у сумісних навчаннях з силами НАТО, а надалі – участі як офіцерів у місіях, де приймають участь миротворці з різних країн, а робочою мовою є англійська.

Далі слід звернути увагу на важливий зовнішній фактор необхідності складання екзаменів та проходження різних типів тестів для здобувачів вищої освіти в Україні, а також для можливої участі у міжнародних освітніх програмах. Внутрішньо для кожного окремого індивіда це може реалізовуватися у залученні завдань на самоперевірку та визначення рівня володіння мовою індивідуально із залученням різних типів онлайн платформ. Мотиваційним результатом у цьому разі може виступати самоактуалізація набутих знань. Для курсантів такі навички необхідні, тому що усі майбутні офіцери мають скласти атестаційні екзамени з іноземної мови під час отримання ними ступеню бакалавра, а також екзамен на здобуття стандартизованого мовного рівня за домовленостями про володіння іноземною мовою офіцерами та солдатами Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО.

Крім того, ми вже звертали увагу на матеріальне заохочення офіцерів за володіння іноземною мовою, яке існує і в українській армії також. Матеріальне заохочення завжди має ефективний вплив на формування внутрішньої мотивації та спонукає до дій. Водночас воно безпосередньо є пов'язаним з зовнішнім фактором змагання за володіння більш успішною життєвою позицією, у нашій ситуації посадою, або можливістю реалізації своїх амбіцій завдяки володінню іноземною мовою: залучення до миротворчих операцій, можливість навчання за кордоном відповідно до міжнародних програм, участь у міжнародних проєктах.

Таким чином, ми бачимо, що психолого-педагогічні умови мотивації пов'язані з багатьма зовнішніми факторами, які дають внутрішній поштовх до їх реалізації у подальшому, і згідно з дослідженнями С. Хазової є сукупністю педагогічних засобів, методів та форм організації освітнього процесу. Відповідно до запропонованої нею класифікації їх можна поділити на такі групи (Хазова, 2011: 186):

- інформаційні (зміст освіти; когнітивна основа педагогічного процесу);
- технологічні (форми, засоби, методи, прийоми, етапи, засоби організації освітньої діяльності, процесуально-методична основа педагогічного процесу);
- особистісні (поведінка, діяльність, спілкування, особистісні якості суб'єктів освітнього процесу; міжособистісні взаємодії та спілкування педагога та тих, хто навчається).

Так, у контексті вищезгаданих педагогічних засобів, методів та форм організації освітнього

процесу щодо інформаційних умов зміст навчального матеріалу має важливе значення (Цветкова, 2010). Мотиваційний вплив матиме лише той матеріал, який відповідатиме віковим, особистісним та професійним потребам тих, хто навчається. Крім того, слід не забувати про те, що важливе значення під час підвищення мотивації відіграють технологічні умови, тобто правильний підбір методичних підходів у викладанні іноземної мови. Так, до основних методологічних підходів побудови процесу формування професійної іншомовної комунікативної компетенції належать підходи, пов'язані із компетенціями, діяльністю, а також контекстний та комунікативний підходи.

В той же час треба пам'ятати про те, що якості особистості викладача теж мають значний вплив на формування мотивації до вивчення іноземної мови. Важливим є те, щоб студент (у нашому разі курсант) відчував себе суб'єктом навчально-виховного процесу, де добре налагоджений взаємозв'язок між тим, хто навчає, та тим, хто навчається.

Висновки. Зробивши аналіз поставленої проблеми, ми можемо стверджувати, що усі вище-

зазначені аспекти психолого-педагогічних умов підвищення мотивації та самомотивації курсантів до вивчення іноземної мови дають можливість формування професійних компетенцій під час вивчення іноземної мови та мають бути врахованими під час актуалізації навчальних програм для курсантів, що вивчають дисципліну «Іноземна мова». Водночас важливе значення має приділятися наповнюваності навчальних матеріалів відповідно до умов сьогодення та вимог до професійної компетентності майбутніх офіцерів. Крім того, психологічний комфорт є важливим елементом самомотивації та підвищення мотивації, тому особлива увага має приділятися створенню взаємозв'язку між викладачами і курсантами, коли курсант є безпосереднім учасником навчально-виховного процесу. Аналізуючи умови створення відповідних психолого-педагогічних умов навчання, слід зауважити, що як матеріальне заохочення, так і реальні ситуації використання іноземної мови у професійному житті відіграють важливу довготривалу роль у формуванні самомотивації індивіда.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Зимняя И. А. Педагогическая психология: учебник по педагогической психологии. Москва : Логос, 2004. 384 с.
2. Сигуан М., Макки У. Ф. Образование и двуязычие / пер. с фр. Серия: Зарубежная школа и педагогика. Москва : Педагогика, 1990. 184 с.
3. Цветкова С. Е. Содержание профессиональной языковой подготовки студентов экономических специальностей в контексте принципа модульности. *Вестник Тамбовского университета. Сер. Гуманитарные науки.* 2010. Вып. 2 (82). С. 115–119.
4. Хазова С. А. Развитие конкурентоспособности специалистов по физической культуре и спорту в процессе профессиональной подготовки: монография. Майкоп, 2011.
5. Brown, H. D. *Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy.* Third Edition, 2007. 569 p.
6. Deci, E. *Intrinsic motivation.* New York : Plenum Press, 1975.
7. Gardner, R., Lambert, W. *Attitudes and motivation in second language learning.* Rowley, MA: Newbury house, 1972.
8. Krashen, S. *Foreign Language education: The easy way.* Culver City, CA: Language Education Associates, 1997.

REFERENCES

1. Zymniay, I. *Pedagogicheskaya psychologia: utchebnik po pedagogicheskoy psychologii.* [Pedagogical psychology: textbook in pedagogical psychology] Moscow : Logos, 2004. [In Russian].
2. Siguan, M Makki, W. *Obrazovanie i dvoezitchie* [Education and bilingualism] Moscow : Pedagogika, 1990. [In Russian].
3. Tsvetkova, S. *Soderzhnie professionalnoj jazykovoj podgotovky studentov ekonomicheskikh spetsialnostej v kontekste printsypa modulnosti.* [Content of professional language preparation for students who study economy in the context of principle of modularity] *Vestnik Tombovskogo Universiteta. Seria Humanitarnie nauki* [Bulletin Of Tambovskiy University. Humanitarian Science Series]. 2010. № 2(82). P. 115-119. [In Russian].
4. Khazova, S. *Razvitie konkurentosposobnosti spetsialistov po phisitcheskoy culture i sporty v protsesse professionalnoy podgotovki: monographia.* [Dynamic of competitiveness for specialists in physical culture and sport in the process of professional development: monograph] Майкоп. 2011. [In Russian].
5. Brown, H. D. *Teaching by Principles. An Interactive Approach to Language Pedagogy.* Third Edition, 2007. 569 p.
6. Deci, E. *Intrinsic motivation.* New York : Plenum Press, 1975.
7. Gardner, R., Lambert, W. *Attitudes and motivation in second language learning.* Rowley, MA: Newbury house, 1972.
8. Krashen, S. *Foreign Language education: The easy way.* Culver City, CA: Language Education Associates, 1997.